

Wańkiewicz, Jan

Zasób aktowy Archiwum Państwowego w Płocku

Notatki Płockie 1/1, 25

1956

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ZASÓB AKTOWY ARCHIWUM PAŃSTWOWEGO W PŁOCKU

Jedną z placówek, która może służyć dużą pomocą w prowadzeniu badań nad powstaniem i rozwojem Płocka, jest Archiwum Państwowe w Płocku, stanowiące Oddział Warszawskiego Wojewódzkiego Archiwum Państwowego.

Polska Ludowa i w tej dziedzinie stworzyła nowe dogodne warunki pracy, nowe możliwości, nieznane w poprzednim okresie Polski kapitalistycznej¹.

Podstawa polityki archiwalnej: zasada państwowego zasobu archiwalnego uczyniła nasze skarby archiwalne własnością narodu².

Z chwilą ukazania się Dekretu z dnia 29. III. 1951 r. wkroczyliśmy w okres realizowania socjalistycznej polityki archiwalnej, opartej na długoletnich doświadczeniach przodującej archiwistyki świata, archiwistyki radzieckiej.

Dla twórców marksizmu-leninizmu materiały archiwalne były zawsze niezmiernie ważnym źródłem ich pracy naukowej w walce politycznej o interesy klasy robotniczej. Niejednokrotnie sięgali oni do dokumentów.

Marks był pierwszym kustoszem archiwum I Międzynarodówki, Lenin zaś stworzył podwaliny archiwum partii bolszewickiej³.

Materiał źródłowy jest wytworem procesu historycznego, bezpośrednim jego twórcą są określone czynniki społeczne, klasy, grupy i instytucje⁴.

Zakres działania władz archiwalnych jak i poszczególnych archiwów jest pojęty bardzo szeroko.

Archiwa państwowe zabezpieczają, gromadzą i scalają materiały archiwalne, rejestrują je, porządkują, przechowują i udostępniają nadto zaś mają nadzór nad składnicami akt oraz prowadzą prace naukowo-badawcze i wydawnicze w zakresie archiwistyki i źródeł archiwalnych⁵.

Zasób aktowy Archiwum Państwowego w Płocku jest dość pokaźny. Składa się nań ponad 50 zespołów⁶) i wynosi około 600 m. bieżących akt. Część zespołów, to akta b. Archiwum Miejskiego w Płocku, które na mocy Zarządzenia Nr 91 Prezesa Rady Ministrów z dnia 8 czerwca 1951 r. przejęte zostało przez Naczelną Dyрекcję Archiwum Państwowych zaś zasób aktowy b. Archiwów samorządu miejskiego włączony został do państwowego zasobu archiwalnego.

Jeden z liczniejszych zespołów Archiwum Państwowego w Płocku to, Akta Miejskie b. Magistratu miasta Płocka (1808—1944). Akta pochodzące z tego okresu są wynikiem działalności lokalnych władz miejskich i administracji państwowej.

W dobie Księstwa Warszawskiego niejasny przepis o municypalności sprawił, iż nazwa Magistratu i Prezydenta przeplatana będzie z Urzędem Municypalnym i burmistrzem⁷) Via facti Urząd Municypalny z prezydentem na czele utworzony został w Płocku w roku 1818 (już w okresie Król. Kongresowego) i przetrwał do 1842 roku, gdy nazwę Urzędów Municypalnych zmieniono na Magistrat. Tak pozostało do roku 1915. Okupacyjny niemiecki zarząd miejski wzorowany był na modłę administracji niemieckiej. Są to lata 1915—1918.

W okresie tzw. II Rzeczypospolitej 1918—1939 unifikacji ustawodawstwa samorządowego i ustalenie jed-

nego typu samorządu dla całego obszaru Państwa dokonała ustawa z roku 1933, powołując do życia jako organ zarządzający i wykonawczy w miastach Zarząd Miejski (dotychczas magistrat⁸). Ten stan rzeczy przetrwał do roku 1939. Lata 1939—1945 to okres okupacyjnej administracji niemieckiej. Działa tutaj — „Stadtverwaltung in Schroettersburg”.

Niezmiernie ciekawy zasób aktowy (zachowany w całości zespół akt miejskich należy dzisiaj do rzadkości) stanowi niewątpliwie zasadniczy materiał do badań nad przeszłością Płocka 19 i 20 wieku.

W zespole znajdują się materiały odnoszące się do rozwoju miasta Płocka, powstania i działalności rzemiosła i cechów, budownictwa miejskiego, akta dotyczącego szpitalnictwa, oświaty i handlu.

Obok zespołu akt natury administracyjnej, omówionych wyżej na uwagę zasługują akta treści politycznej. Jest to „Urząd Naczelnika Wojennego powiatu Płockiego w Guberni Płockiej” (1861—1867).

W związku z wypadkami politycznymi powołany został ad hoc Wojenno-Policyjny Zarząd w Królestwie obok zwyczajnych władz administracyjnych. Obok Jenerała Poliemajstra powołani zostali Naczelnicy Główni Wojennych Oddziałów w Guberniach, Naczelnicy w Powiatach i Naczelnicy Częstkowi w obrębie powiatów.

Akta Naczelnika Płockiego dają ogólny obraz sytuacji politycznej w powiecie płockim w okresie powstania oraz działalność samej instytucji, jaką był Urząd Naczelnika Wojennego.

Osobny rozdział stanowią akta Urzędów Stanu Cywilnego 1808—1855 z Płocka i powiatu płockiego, gostynińskiego i sierpeckiego.

Materiałem, powiedzieć można, najmłodszym są akta z okresu Dziesięciolecia Polski Ludowej. Zasób aktowy Zarządów Gminnych 1945—1950 oraz Prezydentów Gminnych Rad Narodowych 1951—1954. Następnie akta Zarządów Miejskich 1945—1950, dalej akta Starostw Powiatowych i Wydziałów Powiatowych 1945—1950.

Kilka wymienionych zespołów nie stanowi rzecz jasna całości zasobu Archiwum. Stanowią jednak one zarówno pod względem ilościowym jak i pod względem wartości naukowej materiał, który wykorzystany będzie między innymi w pracach związanych z przeszłością miasta Płocka.

Bibliografia i objaśnienia:

1. Archeion XXIV, str. 4.
2. j. w.
3. K. G. Mitajew: Teoria i praktyka pracy archiwalnej, Warszawa, 1954, str. 7.
4. Historia Polski t. I, cz. II, Makieta, Warszawa, 1955.
5. Zespół przepisów archiwalnych, Zeszyt I, Warszawa 1952, str. 9.
6. Zespół akt — wytwór kancelarii (w najogólniejszym tego słowa znaczeniu) — organiczna całość, na którą składają się przekazane do archiwum akta powstałe w wyniku działalności urzędu, instytucji lub osoby, Polski Słownik Archiwalny, Warszawa 1952, str. 30.
7. St Kutrzeba: Historia Ustroju Polski w zarysie, t. III, str. 65.
8. Rocznik Polityczny i Gospodarczy, Warszawa, 1936, str. 246.